کلام الملوک ملوک الکلام

الحمد لله الملک العلام که این مجموعه چهل حدیث خیر الانام
علیه الصلوٰة والسلام منضد بجواهر کلام جامی مجموعه و مترجمه
حضرت مولانا عبدالرحمن جامی قدس سره السامی

موسوم به

اربعین جامی

که بحسن اتفاق از کتب خانه معتبر بهر سند بصحت صفائی تمام
در مطبع صدیقی شهر فیروزپور باهتمام خاکپای اهل الله خاکسار
ولی الله مالک و مهتمم مطبع مذکور طبع گردید مطبوع طبائع اهل ذوق
گردید

بار اول ۱۰۰۰ قیمت فی جلد ۲/

بسم الله الرحمن الرحیم

دیباچه

صحیح ترین حدیثی که راویان مجالس دین و محدثان مدارس یقین املا کنند
حمد دانائیست که کلمات تامه جامعه بر زبان معجز بیان حبیب خود گذرانید و آنرا امالی
کلام کامل و خطاب شامل خود گردانیده و نقل رواة ثقه بعد ثقه بگوش محرومان از سعادت
صحبت وی رسانید و بنور علم آن و عمل بموجب علم از ظلمات ضلالت شان رهانیده
صلی الله علیه و آله و اصحابه نقلة علومه و حفظة آدابه +

اما بعد بدانکه این چهل کلمه ایست از آن کلمات که بسهولت فهم و حفظ را بنظم فارسی
ترجمه کرده می آید امید وارست آنرا که ناظم و مترجم امروز در شمار من حفظ علی امتی
اربعین حدیثاً ینتفعون به داخل شود و فردا بسعادت جزاء بعثه الله یوم القیامة
فقیهاً عالماً واصل گردد. و من الله الکون العصمة و العون التوفیق - الاحادیث

قال النبی صلے اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم

۱ لَا یُؤمِنُ اَحَدُکُمْ حَتّٰی یُحِبَّ لِاَخِیْہِ مَا یُحِبُّ لِنَفْسِہٖ

ہر کسے را لقب مکن مومن	گرچہ از سعی جان و دل کاہد
تا نخواہد برادرِ خود را	آنچہ از بہرِ خویشتن خواہد

۲ مَنْ اَعْطٰی لِلّٰہِ وَمَنَعَ لِلّٰہِ وَاَحَبَّ لِلّٰہِ وَاَبْغَضَ لِلّٰہِ فَقَدِ اسْتَکْمَلَ اِیْمَانَہٗ

ہر کہ در حب و بغض و منع و عطا	نبودش دل بغیر حق مائل
نقد ایمان خویش را یابد	بر محکِ قبول حق کامل

۳ اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُوْنَ مِنْ لِسَانِہٖ وَیَدِہٖ

مسلم آنکس بود بقول رسول	گرچہ عامی بود و گر عالم

رہبر جا بود مسلمانی	باشد از قول و فعل و سالم

۴

خَصْلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِيْ مُؤْمِنٍ اَلْبُخْلُ وَسُوْءُ الْخُلُقِ

بذل کن مال و خوی نیکو ورز	راہ ایمان اگر ہمی پوئی
زانکہ در ہیچ مومنی باہم	نشود جمع بخل و بدخوئی

۵

يَشِيْبُ ابْنُ آدَمَ وَتَشِبُّ فِيْهِ خَصْلَتَانِ اَلْحِرْصُ وَطُوْلُ الْاَمَلِ

(پیر شود خود — جوان شود در وی)

آدمی را ز پیری افزاید	ہر زمان در بنای عمر خلل
لیک در وی جوان شود دو صفت	حرص جمع مال و طول امل

۶

مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللّٰهَ - صَدَقَ

ہر نعمت ز دست کہ رسید	ز نبیدن شکر گوبی بائے

کی بشکر خدا قیام کند | تا بدرک شکر بندگان خدای

۶ مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ لَا يَرْحَمُهُ اللّٰهُ ۔ صَدَقَ

رحم کن رحم زانکہ بر رخ تو | در رحمت جز از تو نکشاید
تا تو بر دیگران نبخشائی | ارحم الراحمین نبخشاید

۸ اَلدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ مَا فِيهَا اِلَّا ذِكْرُ اللّٰهِ تَعَالٰى

ہدف لعنت خدای آمد | دنیی و ہر چہ ہست در دنیی
غیر ذکر خدا کہ صاحب ذکر | در دو عالم برحمتست اولی

۹ لُعِنَ عَبْدُ الدِّيْنَارِ لُعِنَ عَبْدُ الدِّرْهَمِ

گرچہ ہست آفتاب رحمت حق | شامل ذرہ ذرہ عالم

باد ازان دور بنده دینار	باد از آن دور بنده درہم

۱۰ دُمْ عَلَى الطَّهَارَةِ يُوَسَّعْ عَلَيْكَ الرِّزْقُ

پاینده باش ۱۲ — گشاده شود ۱۲

ای کز آلودگی تو شب و روز	فاقه و فقر تو زیاده شود
بی طهارت مباش تا بر تو	روزی تنگ تو گشاده شود

۱۱ لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ

لدغ گزیدن — سوراخ ۱۲

دیگر از وی مدار چشم وفا	هر که شد با تو در جفا گستاخ
زانکه هرگز دوباره مومن را	نگزد مار از یکی سوراخ

۱۲ وَمِنْ كَلَامِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ - اَلْوَعْدَةُ دَيْنٌ

قرض ۱۲

مرد را هر چه بگذرد به زبان	عیب باشد وفای آن کردن

وعدہ در ذمۂ کرم قرض است	قرض باشد ادای آن بر من

۱۳ وَقَالَ النَّبِیُّ عَلَیْهِ السَّلَامُ اَلْمَجَالِسُ بِالْاَمَانَةِ

ای شدہ محرم مجالس راز	راز ہر مجلسے امانت تست
مکن افشای مجلس ہر کس	زانکہ افشای آن خیانت تست

۱۴ وَمِنْ کَلَامِهٖ عَلَیْهِ السَّلَامُ اَلْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ
کسیکہ ازوی مشورہ گرفتہ شود ۱۲

ہر کہ در مشورت امین تو شد	گرچہ باشد امان دی زمین
چون نہان دار آنچہ مصلحت است	خائنش خوان مصلحت امین

۱۵ وَقَالَ عَلَیْهِ السَّلَامُ اَلسَّمَاحُ رَبَاحٌ +
بخشش ۱۲

سود اگر بایدت زمایہ خویش	دست بخشش کشا و بخشا بیش

سود ت اکنون ستایش و دعا | در جوار خدای سایش

۱۶ ومن کلامہ علیہ السلام - الدّین شین الدّین

نکشد بہر مال دنیا رنج | ہر کہ خواہد کمال بہرہ دین
چہرۂ دین مکن بباختن و | تانکاہد جمال چہرۂ دین

۱۷ ومن کلامہ صدق - القناعۃ مال لاینفد

صاحب حق ز خوان کرم | فیض احسان نمیرسد ہرگز
بقناعت گرای کان مالیست | کہ بپایان نمیرسد ہرگز

۱۸ ومن کلامہ علیہ السلام - الصّبحۃ تمنع الرّزق

خواب سحری

ای کمربستہ کسب روزی را | صبح خیزی دلیل فیروزیست

بہر خواب صباح چشم مبند | ز آنکه این خواب مانع روزیست

۱۹ وَقَالَ عَلَیْہِ السَّلَامُ آفَۃُ السَّمَاحِ الْمَنُّ

بخشش

کی نعمت شود کسی اگر م | چون ز منت کشیدم سردی

غیر باد خزان نیست | آفت روضۂ جوانمردی

۲۰ وَمِنْ کَلَامِہٖ صَدَقَ۔ اَلسَّعِیْدُ مَنْ وُعِظَ بِغَیْرِہٖ

نیکبخت آن کسی که می نبرد | رشک بر نیک بختی دگران

سختئ روزگار نادیده | پند گیرد ز سختی دگران

۲۱ کَفٰی بِالْمَرْءِ اِثْمًا اَنْ یُّحَدِّثَ بِکُلِّ مَا سَمِعَ

مرد را بس همین گنه که قدم | از تعقل زبان نهد بیرون

هرچه آید درون ز گوش | از ممر زبان بیرون

۲۳ وَمِن كَلَامِهِ عَلَيهِ السَّلَامُ كَفىٰ بِالْمَوْتِ وَاعِظاً

چند گیری مجلس واعظ | پای منبر پی گرفتن پند
وعظ تو بس برگ همسایه | نعره و نوحه و بانگ بلند

۲۳ وَمِن كَلَامِهِ خَيرُ النَّاسِ اَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ

سودده نفع رساننده

ای که پرسی بهترین کس کیست | گویم از قول بهترین کسان
بهترین کس کسی بود ز خلق | بیشتر باشد بخلق نفع رسان

۲۴ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ السَّهْلَ الطَّلِقَ صَدَقَ

تا خدا دوست گیردت با خلق | یکدل و یکزبان و یکرو باش

شاد طبع و شگفته خاطر زی | نرم خوی و گشاده ابرو باش

۲۵ وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَهَادُوا تَحَابُّوا

باهم تحفه دهید

دوستی مغز و پوست دشمنی است | تا کی از مغز سوی پوست شوید

باهم کنید داد و ستد | تا بهم زان وسیله دوست شوید

۲۶ اُطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ

خوبرویان

بر در خوب روی منزل گیر | چون پئے حاجتے برون آئی

تا از آن پیشتر که حاجت تو | دهد از دیدنش بیاسائی

۲۷ وَمِنْ كَلَامِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ زُرْ غِبًّا تَزْدَدْ حُبًّا

دیدن دوست را اگر گه گه | چهرهٔ دوستی بیاراید

زاتفاق دوام صحبت شان | شوق کاہد ملالت افزاید

۲۸ طُوبیٰ لِمَن شَغَلَہٗ عَیبُہٗ عَن عُیُوبِ النَّاسِ

مشغول کرنا ۱۲

ای خوش آنکو عیب بینی خویش | پیشوای ہنروران گردد
عیب او پیش دیدۂ دل او | پردۂ عیب دیگران گردد

۲۹ اَلغِنیٰ اَلیَاسُ مِمَّا فِی اَیدِی النَّاسِ

نا امیدی ۱۲

گر دولت را تو انگری باید | گر تو انگر دلی نکو ہنریست
باز کش دست ہمت از چیزی | که بدست تصرف دگریست

۳۰ مِن حُسنِ اِسلَامِ المَرءِ تَرکُہٗ مَالَا یَعنِیہِ

تا شود در جہان علم و عمل | شاہد دین تو جمال فزای

زآنچه در خود نپسندت بازآ	زآنچه لایق نباشدت بجز آ

۳۱

لَیْسَ الشَّدِیْدُ بِالصُّرَعَةِ اِنَّمَا الشَّدِیْدُ الَّذِیْ یَمْلِکُ نَفْسَهٗ عِنْدَ الْغَضَبِ

پهلوان نیست آنکه در کشتی	پهلوانِ دگر بیندازد
پهلوان آن بود که گاهِ غضب	نفس اماره را زبون سازد

۳۲

لَیْسَ الْغِنٰی عَنْ کَثْرَةِ الْعَرَضِ اِنَّمَا الْغِنٰی عَنِ النَّفْسِ

نه توانگر کسے بود که بمال	کاربرداز و چاره ساز بود
آن بود کز شهودِ فضلِ خدای	از زر و مال بی‌نیاز بود

۳۳

وَمِنْ کَلَامِهٖ عَلَیْهِ السَّلَامُ - اَلْحَزْمُ سُوْءُ الظَّنِّ

حزم مرد آن بود که در همه وقت	در حقِ خلق بدگمان باشد

در همه کار احتیاط کند	تا ز هر کید در امان باشد

۳۴ وَقَالَ عَلَیْهِ السَّلَامُ - اَلْعِلْمُ لَا یَحِلُّ مَنْعُهٗ

ای گرامی تبار دو انشور	که ترا علم دین بود معلوم
مستعد را از آن مشو مانع	مستحق را از آن مکن محروم

۳۵ وَمِنْ کَلَامِهٖ قَالَ اَلْکَلِمَةُ الطَّیِّبَةُ صَدَقَةٌ

سخن نرم گوی با سایل	گر ز مالش نمی دهی نفقه
زانکه در روی اہل حاجت	قول خوش از مقوله صدقه

۳۶ وَقَالَ - کَثْرَةُ الضِّحْکِ تُمِیْتُ الْقَلْبَ
خنده ۱۲۵

خرم آنکس که بهر زنده دلی	زیر لب خنده را بمیراند

خندہ کم کن کہ خندہ بیجا	صد دلِ زندہ مردہ سازد

۳۷ اَلْجَنَّةُ تَحْتَ اَقْدَامِ الْاُمَّهَاتِ

(مادرہا جمع امّ)

سر ز مادر مکش کہ تاجِ شرف	گردے از راہِ مادران باشد
خاک شو زیرِ پای او کہ بہشت	در قدمگاہِ مادران باشد

۳۸ وَ مِنْ كَلَامِهٖ عَلَيْهِ السَّلَامُ اَلْبَلَاءُ مُوَكَّلٌ بِالْمَنْطِقِ

ہر کہ شد مبتلا بہ بدگوئی	بہ بلائے عجب گرفتار است
ہر بلائے کہ می رسد بجہان	بیشتر از رہِ گفتار است

۳۹ اَلنَّظَرُ سَهْمٌ مَسْمُوْمٌ مِنْ سِهَامِ اِبْلِيْسَ-

(زہر دادہ)

دیدنِ زلف و خالِ نامحرم	دانۂ کشیدہ دامِ ابلیس است

هر نظر ناو کیست زهرآلود   که ز شصت کمان ابلیس است

۴۰ وَ مِنْ کَلَامِہٖ قَالَ لَا یَشْبَعُ الْمُؤْمِنُ دُوْنَ جَارِہٖ

سیر نمیشود ۱۲   همسایه ۱۲

هر که در خطۂ مسلمانی   باشد از نقد دین گرانمایه

کی پسندد که خود بخسپد سیر   بنشیند گرسنه همسایه

اربعینهای سالکان جامی   هست بهر وصول صدر قبول

نبود از فضل حق عجیب عجب   که بدین اربعین رسی بوصول

خاتمه

حمد مر محمود حقیقی را که این اجمل حدیث حضرت خیر البشر علیه صلوات الله الاکبر که بحسن سعی مخدومی و معظمی جناب حافظ محمد نور شفیع صاحب تبتکی مدظله بهم رسید بعد تصحیح تمام و کوشش مالاکلام بخط شایسته و صفائی بایسته زیور طبع پوشید امید از تاجران نامی و اہل مطابع گرامی آنکه حق کالی را شد در عوض تصحیح و تحشی محفوظ پندارند و جرات طبع آن بدون اجازت خاکسار بعمل نیارند

خاکسار ولی الله صدیقی مالک و مهتمم مطبع صدیقی

راقم الحروف حافظ نور احمد ولد سید محمد خوشنویس